

MIHAI EMINESCU - REVIZOR ȘCOLAR ÎN JUDEȚELE VASLUI ȘI IAȘI (partea a II - a)¹

Maria Martinescu

Cuvinte cheie: Mihai Eminescu; inspector școlar; județele Iași și Vaslui; secolul al IX-lea

Keywords: Mihai Eminescu; School inspector; Iassy and Vaslui counties; the XIXth century

Abstract

Between the first of July eighteen seventy-five-fourth of June eighteen seventy-six Mihai Eminescu has occupied the inspector position for Vaslui and Iassy counties. In this quality he was in charge of the primary education in the two counties, then he inspected the schools in the rural and urban environment, then he informed the Educational Ministry, and the local official characters. The instructor activity appears like a firm struggle against the existent situation from Romanian education at the moment.

Între 1 iulie 1875 și 4 iunie 1876, Mihail Eminescu, pe atunci tânăr de 25-26 ani, a ocupat postul de revizor școlar al județelor Iași și Vaslui. Această perioadă din viața poetului nu a fost apreciată și valorificată în mod just și complet nici de istoricii literaturii, nici de istoricii pedagogiei. Iacob Negruzzi, în *Amintiri din Junimea*, a recunoscut faptul că Eminescu, în timpul cât a fost revizor școlar „se întări tot mai mult în dragostea sa pentru poporul de jos”. Această observație este pe deplin adevărată. Trebuie adăugat și faptul că o serie de articole bogate în idei pedagogice, pe care Eminescu le-a publicat în *Curierul de Iași* și în *Timpul* a ajutat pe cercetători să înțeleagă mai bine sensul activității pe care a desfășurat-o, ca revizor școlar în cele două județe din Moldova. Multe însemnări din perioada cât a fost revizor școlar sunt scrise pe aceleași caiete pe care erau scrise și versurile.

Activitatea de revizor școlar a lui Mihai Eminescu este extrem de vastă. Documentele vremii ni-l prezintă pe tânărul revizor școlar colindând sub arșița lui august prin cinci-șase sate din județul Vaslui, într-o singură zi sau străbătând, sub ploile lui noiembrie, drumul până la Andrieșeni, urcând dealurile pentru a ajunge la Șipote și întorcându-se prin glodurile Jijiei, în aceeași zi, la Andrieșeni. Mărturii vechi, ca cele ale învățătorului Mihai Lazăr ni-l arată pornind în miezul iernii, cu o sanie de împrumut, de la Cîrnăceni spre Perieni și rostogolindu-se cu sania din cauza viscolului și a zăpezii. El a îmbrățișat cu entuziasm cele mai variate probleme din învățământul ieșean și vasluian, cum ar fi rezolvarea de adrese, organizarea de concursuri pentru ocuparea posturilor vacante, trimiterea de misive prefectilor, alcătuirea rapoartelor pedagogice, ținerea de conferințe, participarea la ședințele Bibliotecii Centrale a Universității din Iași. Alături de Ion Creangă, cu care se împrietenește, Mihai

¹ prima parte a articolului a fost publicată în *Mousaios*, nr. VII, Buletinul științific al Muzeului Județean Buzău, Editura Alpha, Buzău, 2001, p.177-187

Eminescu ca revizor școlar, luptă pentru răspândirea celor mai progresiste idei pedagogice ale timpului. Pentru a înțelege importanța activității depuse de Mihai Eminescu ca revizor școlar, trebuie să analizăm condițiile în care se dezvoltă școala românească în timpul când Eminescu era revizor școlar în județele Vaslui și Iași. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, capitalismul începe să se dezvolte foarte mult și pătrunde în toate domeniile vieții sociale și duce la creșterea puterii economice a burgheziei, dar cu toate acestea s-au păstrat resturi feudale puternice pe plan politic și economic. Clasele dominante aliate frâneau nu numai dezvoltarea economico-socială, dar și pe cea culturală și urmăreau să împiedice pătrunderea științei și progresului în rândul poporului. Astfel, dezvoltarea învățământului a fost frânată prin refuzul de a crea condițiile materiale pentru răspândirea și buna funcționare a școlilor, ce au impus metode de predare și educație moral-religioasă, prin care să împiedice pătrunderea ideilor noi. *Legea instrucțiunii publice* din 1864 a proclamat în mod demagogic obligativitatea și gratuitatea învățământului elementar, întrucât nu s-au luat măsuri pentru realizarea acestei prevederi imediat după 1864. Cât de iluzorie era obligativitatea învățământului se poate vedea din faptul că legea își mărginea cerințele la înființarea unei singure școli în fiecare comună (comuna cuprindea 10-12 sate). Au rămas fără școli sate, dar și comune, iar pentru 80% dintre copii învățământul era inaccesibil. În documentele lui Mihai Eminescu întâlnim observația că “obligativitatea învățământului primar e curată iluzie” Statisticile din județul Iași privind situația învățământului în 1877 arată următoarele: erau 41 de școli pentru 271 de sate, nici măcar o școală la 7 sate. Din toate aceste școli, în 1878 au ieșit 43 de absolvenți, deci 1 absolvent de școală. Multe școli nu funcționau din lipsă de local, mobilier, combustibil. Eminescu a trimis Ministerului Instrucțiunii următoarea situație a examenelor din județul Iași: în vara lui 1875 au promovat 133 elevi, iar repetenți au fost 196. La o clasă I a unei școli din Iași, din 48 de eleve înscrise s-au prezentat la examen 38, dintre care au promovat 10, iar rezultatele sunt considerate “foarte satisfăcătoare”

Numeroase documente aflate în arhive vorbesc despre situația grea a școlilor din acele timpuri. În arhiva veche a școlii din Șipote se găsește vechea corespondență prin care învățătorul arată că școala nu are nici un fel de mobilier și a adus câteva scânduri pe care le folosește ca mobilier - bănci. În arhiva școlii din Andrieșeni se găsește descrierea pe care un revizor școlar a făcut-o localului școlii “o casă de țară închiriată, cu o cameră de clasă mică, întunecoasă, pe jos cu lut, mobilier foarte vechi și rău” Un învățător îi scria lui Eminescu: “localul e cu totul descoperit și plouă în el, ferestrele și băncile sunt stricate, tablă școala nu are de loc, lemne pentru încălzitul școlii nu sunt, servitor nu, reparația școlii nu, întreținerea școlii nu, nici salariul de învățător nu: cu un cuvânt absolut nimica”. Nici un răspuns nu a primit, Eminescu, la adresele făcute primăriei, revizoratului și ministerului. Aceiași situație era și la școlile de la oraș. În 1870, învățătorul Ion Creangă de la școala Sărărie, din Iași, îi scria primarului că sobele sunt stricate, că acoperișul e spart, gardul a căzut, toate acestea vor afecta pe cei care vor frecventa cursurile „școala va suferi, fiind pusă în imposibilitatea de a putea fi frecventată”. Viața învățătorului era deosebit de grea în acele timpuri. Primarul avea în mod oficial puteri mari asupra învățătorului. Instrucțiunile din 7 martie 1866 recomandau primarului următoarele: „învățătorul să se

țină de școală, să-și dea toata silința, iar când îl vede abătut să scrie prefectului, ca să pună altul mai bun”. Instrucțiunile îl asigurau pe primar că în mâinile lui “stă și pâinea și cuțitul învățătorului” Arhiva fostului Minister al Instrucțiunii cuprinde sute de documente care ne vorbesc despre învățători destituiți din cauza atitudinii lor progresiste sau pur și simplu înlocuiți cu favoriții celor la putere.

De multe ori revizorii școlari oprimeau pe învățătorii corecți și cinstiți. Revizorii școlari se recrutau pe atunci din rândul clientelei politice, a partidului aflat la putere. Postul era considerat o afacere ca oricare alta, din care căutau să scoată cât mai mult profit. Ei luau mită pentru numirea învățătorilor, impuneau acestora cumpărarea cu prețuri mari a unor broșuri fără valoare sau stabileau un fel de impozit de la fiecare învățător, cum ar fi un galben. Revizorii erau mână în mână cu perfecții și primarii. Revista *Contemporanul* scria „că învățători destituiți și persecutați de revizori s-au văzut cu carul” Cum se făcea inspecția în școli de către revizorul școlar întâlnim tot în paginile revistei *Contemporanul*: „erau criticați cei care susțineau învățământul dogmatic, corupția, bătaia, cei care se duceau o dată pe an la școală și constatau că domnii institutori erau la posturi și că școala are atâți elevi [...]” Concluzia revistei este: „cu astfel de revizori neinteresarea, neștiința, reaua predare puteau domni la voia cea bună” Mulți pedagogi au criticat incompetența și nepăsarea revizorilor școlari. În 1888, învățătorul progresist Ștefan Mihăiescu în lucrarea *Încercări critice asupra învățământului nostru primar* arată că revizorii școlari n-au nici o pregătire la bază, că sistema revizorială este negativă și sterilă, că inspecția se limitează la a privi în fugă prin școală și la trecerea în condică a tradiționalei formule de „vizitare” O sursă de nemulțumire pentru învățători o constituia și salariile extrem de mici, care în 1872 suferiseră o nouă reducere, de multe ori învățătorii primeau 27 de lei pe luna și trăiau într-o cumplită mizerie. Salarizarea învățătorilor era lăsată pe seama comunelor și făcea ca plata regulată a salariului să depindă de bunăvoința moșierului sau a primarului. Învățătorul care nu voia să facă jocul autorităților locale risca să rămână cu salariul neplătit vreme îndelungată. În acest sens Mihai Eminescu, trecând prin satul Prisăceni notează în caietul său: „învățătorul nu și-a primit de 10 luni salariu, pe care îl ia de la comună”

O altă problemă destul de gravă a învățământului era nivelul scăzut al pregătirii învățătorilor. De multe ori această pregătire se reducea la patru clase primare, uneori chiar și mai puțin. Cauza era lipsa de școli pedagogice pentru pregătirea învățătorilor. Nivelul scăzut al învățământului se datora lipsei lucrărilor pedagogice, a metodice, a manualelor, a revistelor. Învățământul avea în acea perioadă un caracter antiștiințific și folosea din plin metodele feudale, dogmatice. În rapoartele sale, Eminescu prezintă pe larg această situație și referindu-se la manualele vremii el arată că „elevii trebuie să fi învățând ca în somnambulism, că nu știu ce scriu, nici ce citesc”, și că ei memorează lucruri neînțelese, pe care Eminescu le numește „dresură” Pe baza materialului adunat, revizorul școlar a tras concluzia justă că „sistemul instrucției noastre nu se întemeiază pe priceperea obiectelor predate, ci pe memorarea de reguli abstracte și de cuvinte. Revizorul prezintă școala din perioada sa ca pe „o magazie de cunoștințe streine”, iar pe școlar ca pe „un hamal care-și încarcă memoria cu saci de coji ale unor cunoștințe străine, sub care geme”.

Odată cu dezvoltarea capitalismului, menținerea metodelor vechi de predare nu mai era posibilă și încep să pătrundă și la noi metode din centrul și apusul Europei, cum ar fi cele retrograde ale lui Fr. Herbart, exponentul tipic al prusacismului reacționar. După Herbart, copilul trebuia educat în așa fel încât să nu manifeste niciodată „o voință potrivnică statului burghezo-feudal” Herbart spune că trebuie să-i creștem pe copii în spiritual supunerii oarbe și să se înăbușe obrăznicia copilului prin înfometare, prin carceră, bătaie și prin spionarea fără încetare a copiilor. La răspândirea ideilor lui Herbart în țara noastră a contribuit în mare măsură și Titu Maiorescu, ministru al Instrucțiunii. El a sprijinit o serie de pedagogi reprezentanți ai ideilor lui Herbart în țara noastră. În perioada cât a fost Eminescu revizor școlar, Titu Maiorescu ocupa pentru prima dată funcția de ministru al Instrucțiunii și era reprezentant al Partidului Conservator, nefiind interesat de nici un plan în dezvoltarea învățământului. Măsurile de reorganizare a învățământului, din programul lui Titu Maiorescu au fost făcute în raport cu „nevoia de școli”. De exemplu, pentru cele 271 de sate ale județului Iași, Maiorescu propunea mărirea numărului de școli de la 41 la 45 și în calitatea sa de conducător al aparatului de stat în domeniul învățământului, a lovit des în cadrele didactice progresiste. În discursul său din 1891, socotea că în viața spirituală a școlii trebuie să domine religia, iar preotul este cel mai bun învățător. Cea mai mare parte a învățătorilor nu au urmat această cale și au militat pentru democratizarea învățământului. Ei militau pentru învățământ științific, predat în limba română, tradiție inițiată de Gheorghe Lazăr și Gheorghe Asachi. Este vorba de tradiția luptei pentru luminarea maselor și încă mai stăruia ecoul chemării lui Nicolae Bălcescu: „să luminăm dar poporul dacă vrem să fim liberi” Pe această linie au loc numeroase manifestări: în 1864 se deschide la Trei Ierarhi, unde exista o veche tradiție a învățământului pedagogic, cea “preparandia”, cea care va scoate mulți învățători luminați. În 1866 se înființează *Societatea pentru învățătura poporului român* cu scopul ca instrucțiunea generală, gratuită și obligatorie să devină o realitate. Printre fruntașii acestei societăți îi întâlnim pe Petre Poenaru (gramaticul lui T.Vladimirescu și elevul lui Gheorghe Lazăr). Această societate a militat împotriva reducerii bugetului învățământului, a numărului de școlii, a salariilor învățătorilor. Încep să se ridice pedagogi de valoare: Barbu Constantinescu, Ștefan Mihăilescu și alții. La Iași, Ion Creangă împreună cu alți învățători alcătuiesc cel mai bun abecedar al vremii și luptă pentru răspândirea metodei fonetice de predare a citit-scrisului. Crește, spre sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, numărul celor care luptau împotriva ideologiei feudale în domeniul învățământului. I. L. Caragiale, căruia practica de revizor școlar și profesor i-a oferit o cunoaștere mai profundă a problemelor școlii și a creat figura lui Mariu Chicos Rostogan, în care a întruchipat toate racilele învățământului burghezo-moșieresc, îi amintește și pe dascălii cinstiți, care în condiții grele se străduiau să aducă lumina în cultura școlărilor: Alexandru Vlahuță în schițele și articolele, Barbu Ștefănescu Delavrancea, în nuvelele și cuvântările, Ion Slavici, în lucrările cu caracter pedagogic, au arătat situația grea a școlilor, caracterul antidemocratic al învățământului și au căutat soluții pentru a ieși din această situație. Mulți oameni de cultură au venit în ajutorul școlii prin analiza profundă a manualelor școlare și prin elaborarea de noi manuale. Această acțiune a oamenilor de cultură nu a avut un caracter organizat, multe fiind acțiuni izolate. Cei

mai mulți cărturari ai timpului au fost siliți să lucreze în administrația vremii, dar cu toate acestea influențele ideologice reacționare ale vremii sunt slabe în cultură. În această privință o mare însemnătate a avut revista *Contemporanul* apărută în 1881, care a prezentat lupta dintre ideologia clasei muncitoare și ideologia claselor reacționare. Revista *Contemporanul* a făcut școlii regimului burghezo-moșieresc cel mai aspru rechizitoriu de până atunci.

În perioada 1875-1876, revizorul școlar Mihai Eminescu, era adeptul ideilor democratice, înaintate, iar activitatea sa ca revizor școlar nu poate fi înțeleasă și apreciată just decât în funcție de problemele sociale și de situația învățământului românesc din acel timp. La 1 iulie 1875, Mihai Eminescu a fost scos din postul de director al Bibliotecii Centrale din Iași și numit revizor școlar în județele Iași și Vaslui. El trebuia să se ocupe de organizarea administrativă pe întreg teritoriul revizoratului școlar. Aceasta însemna controlul continuu al școlilor și îndrumarea învățătorilor. Legea prevedea numirea pe lângă revizor și a unuia sau chiar a mai multor subrevizori, după trebuință, însă în cazul lui Eminescu nu s-a pus problema numirii unui subrevizor. Referindu-se la activitatea pe care trebuia s-o depună un revizor școlar, Mihai Eminescu a arătat că „împreunează toate activitățile unei cancelarii într-o singură persoană, fiind curier, copist, registrator, administrator etc.” și că „trebuia să fie cu toate acestea și vecinic în revizie” În ceea ce privește „lucrarea administrativă și de cancelarie” ea consta „în 500-600 hârtii intrate (pe an), o mulțime de plângeri verbale” și toate acestea trebuiau rezolvate. Mihai Eminescu a rezolvat „lucrarea administrativă și de cancelarie” lucru care l-a ajutat, în multe cazuri, să-și atingă obiectivele urmărite. După cum a afirmat chiar Mihai Eminescu, predecesorul său i-a lăsat arhiva nu în bună regulă și ea se reducea la un maldăr de hârtii răvășite care nu se puteau numi arhivă. O serie de atribuții ale revizorului erau neglijate. Nu exista nici o formă de evidență, iar lucrările curente erau de mult ori neefectuate, nu se pomenea de nivelul de pregătire al învățătorilor și nici nu se dădeau indicații. În fața acestei situații Mihai Eminescu nu a arătat nepăsare și neglijență „poetică” așa cum a fost acuzat de biografii burghezi ai timpului, ci a dat dovadă de spirit de organizare. Eminescu a depus o muncă migăloasă, conștiincioasă și e de la sine înțeles că nici o muncă nu se poate desfășura bine fără o evidență precisă. Eminescu ca revizor școlar era foarte ordonat și în scurt timp pune ordine în haosul de cereri și adrese din revizoratul său. Slavici scrie în amintirile sale că Eminescu „era de o rară disciplină intelectuală” și că el a citit cu atenție fiecare cerere și adresă veche, la fel și pe cele noi și nu a rămas nerezolvată nici una, făcând pe fiecare adresă diverse adnotări și însemnări.

A grupat materialele din arhivă în mape, pe categorii: 1) cataloagele cu rezultatele examenelor; 2) statele de prezență pe trimestrul al III-lea; 3) cataloagele examenelor din 1875, grupate pe localități; 4) statele de salarii; 5) cererile învățătorilor; 6) cererile cu problemele pe care trebuia să le rezolve prefectura de Iași sau cea de Vaslui, toate puse în mape speciale pe care scria „oficiul prefecturii Iași (respectiv Vaslui)” Toate hârtiile aveau numere de intrare și rezoluții și erau puse în dosare cusute și numerotate. La părăsirea postului de revizor școlar, Mihai Eminescu a predat înlocuitorului său o arhivă „în bună regulă”, în care orice document putea fi găsit cu ușurință și nici o problemă nu a rămas fără răspuns.

La Iași, în Arhivele statului, s-au păstrat câteva documente din vechea arhivă a revizoratului care ne arată cât de conștiincioasă a fost munca depusă de Eminescu. După cum singur spune, el a fost în timpul revizoratului, atât copist cât și curier. El copia toate dosarele cu mâna lui în numărul necesar de exemplare și numai o singură circulară a dat la tipărit. Toate exemplarele găsite poartă semnătura lui, iar când a socotit că e cazul a mutat școala din comuna Herlești în Litcanii-Noi și a anexat la adresa pe care a trimis-o Ministerului un raport detaliat al primăriei din Cucuteni, copiat în întregime de el. În caietele sale speciale de inspecție, copia și procesele-verbale din condica de inspecție a școlii. Organizând o evidență din ce în ce mai precisă, Eminescu obișnuia să noteze pe fiecare cerere sau adresă primită numărul celor pe care le rezolva. Un model de conștiinciozitate în munca administrativă a revizorului îl constituie diferitele tablouri ale școlilor și învățătorilor pe care Mihai Eminescu le făcea atât la cererea Ministerului, cât și pentru a avea o evidență superioară a muncii, necesară îndrumării și controlului. Așa este tabloul de organizare al școlilor din județul Iași alcătuit pe baza materialului statistic primit de la învățători și primari, pe baza vechiului material de la revizorat, a vechilor tablouri, a statelor de prezență. Examinând această lucrare a lui Mihai Eminescu se poate observa că în comparație cu alte tablouri făcute de alți revizori, tabloul său este astfel alcătuit încât să rezulte de la prima vedere numărul mare de sate care nu au școli, iar observațiile importante sunt făcute cu roșu, pentru a ieși în evidență. După ce a verificat majoritatea școlilor din județul Iași, Mihai Eminescu comunică Ministerului rectificările făcute pentru tabloul general al școlilor și salarizarea învățătorilor. În arhive s-au mai păstrat materialele care vorbesc despre lucrări administrative făcute de Mihai Eminescu, care a întreținut și o corespondență continuă cu cadrele didactice pentru a strânge materialul statistic. În adrese revizorul cerea învățătorilor să respecte ortografia, iar el scria cât se putea de îngrijit, citeț, clar, ca să poată fi înțeles. Mihai Eminescu era exigent și în ceea ce privește punctualitatea și precizia răspunsurilor celor cu care coresponda. Revoltat de nepăsarea administrației locale față de problemele școlii, el nota într-un raport: „soarta tuturor hârtiilor care nu ating percepția, muncile agricole sau prestațiile în natură este de a fi puse ad acta cu obicinuita rezoluție *se va urma întocmai și neurmându-se la fel*” Pentru a ține o evidență a situației școlilor, elevilor și învățătorilor, Mihai Eminescu și-a făcut un catalog alfabetic pentru fiecare școală, unde nota măsurile care trebuiau luate pentru fiecare școală. Problemele urgente erau notate cu roșu. De exemplu, să se trimită hărți ale Europei unor școli, măsuri pentru unificarea unor școli pentru ca în schimb să se poată înființa școli noi în alte sate, sau că trebuie să trimită o telegramă către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii, pentru a grăbi plata salariilor învățătorilor.

O sarcină specială a revizorului școlar o constituia organizarea concursurilor pentru ocuparea posturilor vacante în învățământul primar. Primul concurs organizat de Mihai Eminescu a fost în luna iulie 1875 și din comisie făceau parte I. A. Darzeu și T. Săvescu, institutorii cei mai vârstnici din Iași. O altă sarcină a revizorului școlar era și cea de a organiza conferințele anuale ale învățătorilor, la care trebuia să se țină un mic curs de pedagogie și didactică. Conferințele se țineau 20 de zile atât la Iași cât și la Vaslui. La conferințe, revizorul a notat ce greutăți întâmpinau învățătorii în școlile

din sate. Raportul conferințelor desfășurate în județul Iași este unul dintre cele mai importante documente rămase din perioada cât a fost revizor școlar.

O altă greutate întâmpinată de revizorul școlar era lipsa unui local. Până acum dosarele erau păstrate la domiciliul revizorului, localul școlii sau sediul prefecturii Iași, lucru care a dus la risipirea unei părți din arhivă. Noul revizor a căutat un local potrivit pentru arhivă și a fost găsit la Trei Ierarhi. În clădirile vechi s-au găsit două camere și arhiva revizoratului a stat la Trei Ierarhi până la destituirea lui Eminescu, când începe lupta pentru cele două camere, care în cele din urmă vor fi câștigate de biserică, iar Revizoratul a rămas fără sediu. O dată mutată arhiva într-un nou local, se pune problema mobilierului necesar și de unde putea fi procurat. Mihai Eminescu a găsit o soluție. El conducea încă Biblioteca Centrală din Iași, suplinindu-l, fără plată pe Petrino, plecat în concediu timp de două luni de zile. De la sediul Bibliotecii Centrale, Mihai Eminescu a luat două dulapuri care nu erau folosite și le-a transportat la sediul Revizoratului pentru păstrarea arhivei, necerând aprobarea Ministerului. Când a fost destituit a restituit dulapurile Bibliotecii. Este cunoscut faptul că după destituire i s-a intentat un proces în legătură cu o așa zisă sustragere de mobilier, cu scopul de a-l compromite. Desfășurarea procesului a dovedit adevărul spuselor lui Mihai Eminescu „cauza pentru care am luat dulapurile este că bibliotecii nu-i erau trebuincioase și eu, fiind revizor școlar, n-aveam unde conserva arhiva” Din cele prezentate, Mihai Eminescu apare ca un bun organizator al muncii administrative, el pornea în munca sa de la problemele reale ale vieții, de la problemele școlii și ale învățătorilor. Toate acestea au făcut ca munca sa administrativă să fie valoroasă cu adevărat. Unul din principalele obiective pentru care trebuia să lupte tânărul revizor școlar era de a asigura cât mai multor copii posibilitatea de a frecventa școala, iar mijloacele în această direcție erau reduse. Prima piedică care i s-a pus în cale a fost proiectul de reorganizare a învățământului, pe care tocmai îl pune în practică Titu Maiorescu. Proiectul convenea celor din conducere, căci continua să țină poporul în bezna inculturii. Pe baza acestui proiect revizorii școlari au primit instrucțiuni să reorganizeze tabloul învățământului în limitele unui număr restrâns de școli, pe care Ministerul Instrucțiunii îl fixase pentru fiecare județ. În județul Iași se aflau 230 de sate fără școli și prin aplicarea proiectului lui Titu Maiorescu, numai 4 sate urmau să aibă școli în acel an. Pentru județul Iași tabloul de reorganizare, cerut de urgență, a fost alcătuit de Eminescu pe baza materialului documentar strâns, fără a avea timp să studieze situația de pe teren. Tabloul a fost alcătuit și trimis spre avizare, aprobare Ministerului, care la rândul lui l-a trimis pentru avizare prefectului de Iași. Prefectul a făcut o serie de modificări în funcție de interesele moșierilor locali și ai protejaților lor. Titu Maiorescu a aprobat tabloul cu modificările făcute de prefect, lucru care l-a supărat pe Eminescu, ce ulterior a protestat împotriva acestui fapt.

Neavând material suficient pentru tabloul de reorganizare a școlilor din cele două județe, Iași și Vaslui, Mihai Eminescu intenționa să-l strângă cu ocazia călătoriei pe care trebuia s-o facă în vederea organizării conferințelor cu învățătorii. În adrese el nota observații critice la adresa moșierilor și primarilor, iar în legătură cu învățătorii nota „om bețiv, în prezent preceptor” sau „băiat foarte deștept, cam zeflemist” Eminescu a cercetat condițiile concrete din fiecare comună pentru a găsi satele cele mai potrivite ca centre școlare, însă acțiunea pentru repartizarea justă a școlilor nu se

desfășura ușor, ea lovea în interesele notabilităților județului. Aceeași situație se întâmpla și în cadrul împărțirii administrative de atunci care era următoarea: interesele moșierului local făceau ca satul reședință al comunei să fie nu cel mai central, mai mare și mai apropiat de căile de comunicație, ci câte un sătuc depărtat. Școala era în satul reședință și ea nu putea servi decât pe cei câțiva copii de acolo, ceilalți neputând să o frecventeze din cauza distanței mari. Mihai Eminescu nota în caietele sale că școala reședință este aleasă în urma unor stăruințe private. El a primit o adresă din partea prefecturii unui județ de care răspundea ca revizor școlar prin care era anunțat că la cererea primăriei, școala din satul Ipatele a fost mutată la Borăști. În tabloul de reorganizare a școlilor el trecuse câte o școală atât la Ipatele, cit și la Borăști și nu era vorba de o mutare, ci de desființarea unei școli. Revizorul trimite o scrisoare prefectului prin care argumenta ilegalitatea acestui act și interzicea așa-numită „mutare” a școlii. Revizorul primește o nouă adresă și din partea prefectului de Iași în care i se comunica mutarea școlii din Mogoșești la Budești. Această adresă s-a păstrat cu următoarea rezoluție trecută de revizorul școlar: „se va raporta Ministerului acest caz, dimpreună cu altele analoge. M. Eminescu” El prezenta mai multe cazuri de abuzuri de acest fel ale prefectului și cere sprijin în lupta împotriva fărădelegilor prefectului. La rândul lui prefectul de Iași cere ministrului printr-o telegramă să-l pună la punct pe Eminescu. Ministrul ține cont de cererea prefectului și trimite o notă telegrafică revizorului, în care i se ordona ca în privința mutărilor de școli, a aprovizionării cu lemne și a celorlalte probleme de ordin administrative să nu se mai adreseze Ministerului, ci prefectilor. Se trece de la micile ciocniri cu primarii la război declarat cu autoritățile administrative superioare. Curând se petrece un nou abuz. În timpul reviziei din august 1875, interzice primarului să mute școala din Șcheia la Drăgușeni, deoarece în tabloul de reorganizare a învățământului școala era trecută la Șcheia, dar prefectul hotărâ această mutare. Revizorul ordona învățătorului să nu respecte ordinul prefectului și să nu mute școala din Șcheia, iar dacă e nevoie de o școală la Drăgușeni să deschidă și acolo o școală. În final școala a rămas la Șcheia.

Paralel cu lupta dusă pentru a asigura stabilitatea școlilor, Mihai Eminescu a folosit orice prilej pentru înființarea unor noi școli peste planul prevăzut de Minister. S-au găsit documente în arhive care prezintă activitatea lui Eminescu pentru înființarea de noi școli, finanțate de stat sau de comună (la Rădeni, Lițcanii-Noi etc.). O altă piedică în calea învățământului era lipsa de localuri și starea proastă a celor existente, lipsa aproape completă a mobilierului, a materialului didactic, a combustibilului pe timp de iarnă. Sunt plângeri ale învățătorilor în care se arată că primarul refuză să repare școala, să trimită lemne, să procure mobilier. În satul Mironeasa, învățătorul care a preluat școala a găsit localul școlii în ruină și era format dintr-o odaie în care locuia și proprietarul. Mai târziu, Eminescu a avut ocazia să noteze în caietele sale și despre alte școli următoarele: că au local insuficient, umed, în ruină. El a tras concluzia că administrația comunală „e neîngrijitoare cu școala” și a căutat soluții pentru îmbunătățirea situației și de cele mai multe ori a trecut la luptă fățișă cu autoritățile, Mihai Eminescu încearcă să impună autorităților comunale sau județene repararea localurilor de școală, asigurarea mobilierului, a combustibilului și rareori izbutește să realizeze ce și-a propus. Un episod al acestei acțiuni este cel din 24 august 1875 din satul Tansa, unde poposește revizorul școlar și face următoarele

constatări: frecvența este mică, cauza fiind nepăsarea administrației locale, care privește școala ca un lucru de prisos, localul este insuficient, descoperit, nu sunt cărți și material didactic, bugetul școlii este a treia parte din leafa primarului. După plecarea revizorului situația nu s-a schimbat, lucru dovedit de condicta de procese-verbale. Întâmplări ca cea din Tansa sunt multe în cele două județe. Într-unul din caietele sale, Mihai Eminescu nota următoarele: la Șipote a găsit un local de școală bun, având două încăperi și o tindă. O încăpere și tinda serveau drept locuință pentru notar, școlii îi rămăsese doar o cameră, pentru care se spărsese o intrare de-a dreptul de afară. Dar nici în această încăpere nu funcționa școala, motivul lipsa lemnelor, iar notarul își păstra aici peste iarnă varza și nutrețul pentru animale. Revizorul face apel la instituția prefectului pentru a rezolva acest caz și cere tot de la prefectură să asigure buget mai mare pentru școli. Ministerul nu a luat nici o măsură la cererile revizorului, lucru care a înrăutățit și mai mult relațiile acestuia cu administrația locală.

În școlile inspectate, revizorul s-a lovit de frecvența scăzută a elevilor. *Legea instrucțiunii* din 1864, prevedea obligativitatea învățământului și ca măsură în acest sens fixase amenzi pentru cei care nu frecventau școala: „20 parale la orașe și 10 parale la sate, pentru fiecare zi lipsă” Amenda se va plăti în bani sau în lucru pentru sate, în caz de recidivă ea va fi îndoită. Învățătorul din Polieni i-a scris revizorului că primarul satului confisca de la țărani topoare, lăicere, ceaune etc., drept amendă școlară și învățătorul a fost amenințat că va fi dat afară din sat. Amenzile aplicate erau un izvor de venituri pentru autoritățile din fruntea satului. Revizorul face însemnări sau trece observații în procesele-verbale în legătură cu nivelul scăzut al frecvenței: la REDIU Mitropoliei găsește 9 elevi prezenți din 52 înscriși, la ECUȘENI 6 elevi prezenți din 30 înscriși, un caz mai fericit a fost la SCULENI, 11 prezenți din 24 înscriși. De multe ori Mihai Eminescu ia măsuri menite să-i stimuleze pe învățători să lupte pentru atragerea copiilor la școală, a apreciat în acest sens efortul învățătorilor din Stânca de a „popula școala”, din Gropnița și altele. El și-a dat seama că aceste soluții nu pot rezolva pe scară largă problemele învățământului și că piedicile puse învățământului primar își găsesc răspunsul în situația grea în care se zbat oamenii satelor și și-a dat seama că obligativitatea învățământului este irealizabilă. Cât timp a fost revizor școlar, Mihai Eminescu, a luptat pentru apărarea drepturilor învățătorilor. Prima acțiune în acest sens a fost numirea în posturi pe anul școlar 1875-1876. La încadrarea învățătorilor se petreceau abuzuri revoltătoare. Biletele de recomandare aveau în perioada încadrărilor cea mai largă circulație. Nu i-a fost ușor să impună în posturi cu un grad de salarizare mai ridicat cei mai buni învățători, în special absolvenți de școli pedagogice. Cu această ocazie a reîncadrat pe unii învățători, scoși fără temeiuri legale, abuziv. În legătură cu pregătirea învățătorului, Eminescu nota în caiete următoarele: „un normalist bun are mai multă cultură și mai mult simțământ de demnitate decât mulți din scribii, care umplu cancelariile comunale [...]”

În adresele trimise Ministerului cerea organizarea de concurs pentru posturile vacante. Concursurile erau, și atunci o simplă formalitate și Eminescu a căutat să facă ordine la concursuri, dar trebuia să lupte cu favoritismul. Avem exemplul unui primar dintr-un sat care era de acord să asigure local pentru școală și salariu pentru învățător, dar nu pentru orice învățător, numai pentru preot. Preotul care se vedea titular și cum școala era prea departe de locuința sa, el propunea un suplinitor, un nepot al său în

vârstă de 12 ani, iar salariul revenea preotului. În legătură cu acest caz Eminescu spune următoarele: „certificatul primăriei care atribuie unui copil energie în exercițiul funcției de monitor, e de-a dreptul ridicul” În nenumărate cazuri Mihai Eminescu s-a opus numirii învățătorilor atât de prefecți și primari, cât și celor numiți de Minister. Avem exemplul numirea învățătorului Hasnas, lipsit de pregătire și metodă și propune în loc un tânăr bine pregătit. Eminescu s-a împotrivit când cei de la Minister au vrut s-o scoată din învățământ în mod samavolnic pe directoarea școlii de fete din Roman. Revizorul se opune și mutării unor cadre didactice și hotărăște ca mai întâi trebuie analizate și după aceea făcute. Este cazul învățătorului de la Bârzești, mutat la Țibănești, al învățătorului din Tomești, mutat la Dumești. De cele mai multe ori învățătorii erau persecutați de primării și urmăreau mutarea lor în alte sate. Revizorul lua apărarea învățătorilor și spunea că interesul pentru școală de către actualul primar și foștii primari era masca unui interes privat. Multe hârtii îngălbenite de vreme ne vorbesc despre lupta dusa de Mihai Eminescu pentru apărarea drepturilor învățătorilor. Adresa nr. 298/1875 prin care se arată că prefectul de Iași cere revizorului să-l înlocuiască pe învățătorul din Carpiti, fiindcă e bolnav și nu poate să-și facă datoria. Cercetând cazul Eminescu reușește să-l salveze pe învățătorul pe care prefectul vroia să-l înlocuiască. Grijă revizorului față de cadrele didactice se reflectă și în atitudinea lui în legătură cu concediile învățătorilor. Se acordau ușor favoriților și foarte greu celor care aveau motive întemeiate. A depus eforturi mari pentru a ajuta învățătorii bolnavi să obțină concediu, așa cum este cazul învățătorului bolnav din Iași și al celui din Cotnari.

Mihai Eminescu ca revizor școlar s-a ocupat și de îmbunătățirea situației materiale a învățătorilor. El a citit cererea pe care i-o adresa un învățător și care spunea că inițial a avut 74 lei pe lună, dar apoi a rămas în urma reducerii salariilor cu 50 de lei pe lună, în timp ce alții aveau 30 de lei pe lună și primeau în mână 27 lei. Salariile erau suportate o parte din bugetul satului și o parte din bugetul statului. A încercat să obțină un ajutor din partea Ministerului Instrucțiunii ca învățătorii buni să fie trecuți de la gradul II la gradul I de salarizare. Cum a reacționat Titu Maiorescu se poate vedea din rezoluția trecută pe raportul lui Mihai Eminescu: „se va răspunde că din cauze bugetare nu s-a aprobat”. Cum de la Minister nu era speranță pentru mărirea salariilor învățătorilor, Eminescu își îndreaptă atenția spre alocațiile comunale pentru învățători. Bugetul comunei depindea de prefect și el cerea acestora să treacă în noile bugete o alocație sporită pentru învățători. Revizorul arată că învățătorul are o leafă “egală cu a unui vătăjel” și cheltuielile pentru școlile din Podu Iloaiei, Șipote se prezentau în modul următor: leafa primarului era de doua ori cât bugetul ambelor școli și de cinci ori cât leafa învățătorului, revizorul arată din nou că este necesar să mărească alocațiile pentru școli și învățători din bugetele comunale. În inspecțiile făcute Mihai Eminescu a întâlnit și învățători care neglijau școala, o jefuiau, slujeau ca agenți electorali. Exemple sunt cazurile din satele Andrieșeni și Șipote, care pe perioada iernii nu au fost deschise, motivul fiind lipsa lemnului. Localul școlii din Șipote era folosit ca locuință pentru notar. Copiii din cele două școli nu aveau nici o pregătire școlară, iar învățătorii aveau salariul plătit la zi. Prin adresele nr. 300/1875, 301/1875 și 302/1875, Mihai Eminescu a dat delegație unui grup de învățători să formeze comisia care să cerceteze „atitudinea și zelul d-lor învățători din Șipote și

Andrieșeni” El se adresează și prefectului să oprească salariile celor doi învățători pe perioada anchetei. Când a primit rezoluția comisiei de învățători care coincidea cu ceea ce găsisese și el în urma controlului făcut la cele două școli, trimite un raport amănunțit Ministerului în care sublinia că vinovați sunt primarii că au acceptat ca școlile să stea închise. După multă străduință revizorul a reușit să impună măsuri pentru vinovați, la Șipote învățătorul și primarul au fost chemați în judecată, iar învățătorul din Andrieșeni a fost pedepsit pe cale disciplinară, cu avertizare, cu mutarea la o școală de gradul al II-lea.

În lupta sa cu Ministerul, prefectura, primarii și unii învățători, Mihai Eminescu nu a fost singur, a avut alături mulți învățători. Unul dintre ei a fost Ion Creangă, învățător la școala din Păcurari, un învățător cu idei democratice, luminate. Paralel cu măsurile luate pentru asigurarea bunei funcționări a școlilor (fixarea școlilor pe localități, dotarea lor, numirea învățătorilor), Mihai Eminescu s-a ocupat și de ridicarea calității învățământului cu toate că mijloacele de care dispunea erau limitate, ajutorul avea să vină din partea învățătorilor cu idei înaintate. Un prim mijloc pentru ajutarea învățătorilor în munca didactică au fost conferințele organizate la Iași între 20 iulie și 10 august și la Vaslui între 10 și 30 august. Conferințele au fost organizate cu seriozitate, Eminescu a ales învățători recunoscuți care au ținut cursuri de metodică. Pentru predarea „modului de a învăța pe copii scrierea și cititul” a fost ales cel mai bun învățător din mahalaua Păcurarilor, Ion Creangă – care după câteva luni avea să tipărească un *Povățuitoriu la citire prin scriere după sistema fonetică*. Mijlocul principal de care dispunea revizorul școlar pentru ridicarea nivelului învățământului era inspecția. În marea majoritate a cazurilor, inspecțiile se reduceau, așa cum a arătat chiar Eminescu – la un „control formal... nesuficient, dacă nu periculos”. „Rareori găsești câte un proces-verbal în care să se zică și ceva asupra metodelor de predare, despre interesul dascălilor pentru îndeplinirea datoriilor”. Numai în vechea condică de inspecție a școlii de fete din Tătărași găsim procese-verbale de acest gen. La fiecare inspecție, revizorul școlar cerceta cu atenție nivelul muncii instructiv-educative din școală pe baza examinării serioase a elevilor și cercetarea documentelor școlare.

Mihai Eminescu a orientat școala spre ideile noi apărute în metodică învățământului, a văzut ce era nou în munca multor cadre didactice, a sprijinit pe adepții noului. În acest scop i-a remarcat pe învățătorii din Borșa, Podu Iloaiei, Bivolari și Gropnița. Pe teren Mihai Eminescu a constatat că învățământul se afla la un nivel scăzut. Cele mai mari critici le făcea la metodele dogmatice care erau foarte răspândite în rândul învățătorilor care dau „instrucție proastă” întâlniți atât la sate, cât și la orașe. Despre directoarea Școlii de fete nr. 1 din Roman el scria că întrebunțează cuvinte al căror înțeles nu-l cunoaște și are un vocabular sărac. Eminescu susține că va crește calitatea învățământului prin eliminarea metodelor învechite ca acelea prin care elevii dau răspunsuri mecanice, însușesc definiții mecanice și „vorbe moarte” și nu percep realitatea vie. El susține că dogmatismul împiedică pe elevi să perceapă știința cum trebuie și că slaba pregătire a elevilor se datorează nivelului scăzut al învățământului mediu și superior datorită lipsei lucrărilor pedagogice, științifice și acuză Ministerul de aceste lipsuri având drept scop de a menține populația în ignoranță, de a împiedica pătrunderea științei în rândul poporului. Mihai Eminescu pune accent pe principiile didactice progresiste și este convins că cunoașterea trebuie

să pornească de la practică, de la concret spre abstract. Eminescu era adeptul învățământului conștient. O altă cerință didactică pe care o susținea era cea a trăinicieii cunoștințelor însușite pentru formarea deprinderilor gramaticale, gândire logică, înțelegând legătura dintre gândire și limbaj și ele trebuie să reflecte realitatea înconjurătoare. Limbajul este expresia gândirii și folosirea unui limbaj corespunzător duce la eliminarea acelor cunoștințe care împovără mintea elevului. Indicațiile didactice date de Eminescu privind însușirea conștientă a cunoștințelor de către elevi, constituie o moștenire pedagogică utilă și în zilele noastre. Ca revizor școlar s-a ocupat și de metodele de predare a unor obiecte, a pus accent pe predarea limbii române în școlii. Spunea că „maturitatea culturii publice a spiritului popular se manifestă în limbă” Tot în acea perioadă în care Eminescu activa ca revizor școlar, Creangă scria în *Povățuitoriu la cetire prin scriere după sistema fonetică*: „ș-apoi scopul școlii este și acela – de a învăța și de a păstra cu cea mai mare sfințenie limba națională de care se leagă tot trecutul unui popor, cu datinile străbune, jocurile, cimiliturile, proverbele, legendele și cântecele populare cele pline de dulceață” Ca revizor școlar, colindând satele, Eminescu a avut ocazia să se apropie mai mult de graiul poporului și de literatura populară. Iacob Negruzzi scrie în *Amintiri din Junimea*, că de pe atunci datează începuturile sale în poezia populară. În caietele de inspecție ale lui Eminescu s-au găsit notate și poezii populare. Acest lucru dovedește că a iubit limba poporului, a studiat-o serios și a cunoscut-o profund. Avându-l alături pe Ion Creangă, Eminescu îi îndruma pe învățători să folosească metoda fonetică de învățare, citire și scriere, ea fiind o adevărată revoluție în predarea „scris-cititului” Rol important în răspândirea acestei metode a avut Ion Creangă și abecedarul lui tipărit în 1862 de ardeleanul Zaharia Boiu. Abecedarul, așa cum susține Creangă „înlesnește copiilor calea de a putea desface cu ușurință cuvintele în sunete și de a ceti fără greutate” În septembrie 1875, Titu Maiorescu trimite telegrafic revizorilor școlari lista de cărți aprobate, în fruntea listei era abecedarul lui Barbu Constantinescu. Pe telegrama primită Eminescu scrie rezoluția: „s-au comunicat prin circulară învățătorilor din orașul Iași” Pe textul circularei, în fruntea listei cu cărți aprobate pe care o trimitea învățătorilor, el a trecut abecedarul lui Creangă adăugând la sfârșit „se poate admite și abecedarul lui Constantinescu” Abecedarul lui Ion Creangă este recomandat de Eminescu și la inspecțiile școlare făcute, lucru întâlnit în procesele-verbale de inspecție de la Gropnița, Ierbiceni, Ecușeni și alte sate. Într-un raport el scrie că este „până acum cel mai bun abecedar românesc”, fiind el însuși, un partizan al „sistemei fonetice”, pe care o recomanda neîncetat învățătorilor. Acolo unde constată că ea nu este folosită (Reditu-Mitropoliei, Țicău) el cere introducerea ei. Pentru folosirea metodei fonetice, Eminescu recomandă „insonarea” - adică exerciții de pronunțare a sunetelor după valoarea lor fonetică (b nu be). Mulți învățători nu știau să folosească abecedarul lui Creangă cu toate că îl aveau. Pentru a-i ajuta pe învățători, Ion Creangă alcătuiește împreună cu Gheorghe Ienăchescu un *Povățuitoriu la cetire prin scriere după sistema fonetică*. Metoda fonetică pentru care au luptat Mihai Eminescu și Ion Creangă a fost înlocuită în anii următori de guvernele următoare.

Ca revizor școlar, Eminescu a urmărit la inspecțiile făcute modul cum au fost însușite de elevi deprinderile de scris și citit, în procesele-verbale găsim aprecieri

pozitive sau negative în legătură cu felul cum citesc elevii și dă îndrumări cum trebuie să citească elevul: 1) citirea să fie curentă și curgătoare; 2) să fie conștientă, el lupta împotriva citirii mecanice (exemplu inspecțiile de la școlile din Andrieșeni și Țicău). În manuscrisele eminesciene întâlnim îndrumări: „trebuie făcută mai multă lectură”, la școala din Tătărași „recomandă d-nei institutrice de clasa I și a II-a de a deprinde copilele la citirea cu glas tare și respicat” și precizează că citirea trebuie făcută numai pe cărți de citire. De asemenea, susține că un rol important în predarea limbii române trebuie acordat gramaticii care la multe școli era predată formal, iar elevii învățau pe dinafară câteva definiții. Cauza era lipsa de cunoaștere a regulilor gramaticale. La școala din Reditu-Mitropoliei, Eminescu îi îndeamnă pe învățători să facă mai multe exerciții gramaticale și că „gramatica se învață nu pe de rost, ci prin dese exerciții orale și în scris”, iar la școala din Sărărie elevii știau unele definiții gramaticale, dar nu puteau „sorta” cuvintele după împărțirea gramaticală. Îi îndemna pe învățători să predea gramatica pornind de la contactul nemijlocit cu limba vie. Pe lângă îndrumările legate de metodică predării limbii române a lăsat o serie de observații cu privire la predarea metodicii la aritmetică, geografie, istorie și științele naturii. În materialul rămas de la Mihai Eminescu din perioada când era revizor școlar, sunt multe probleme legate de școală, puse de revizor. O problemă importantă este cea a manualelor școlare, Eminescu s-a situat printre cei care au luptat pentru manuale cu conținut științific și pedagogic și a acordat o mare atenție manualelor de citire care aveau drept scop educația națiunii, care se bazau pe graiul viu al poporului și erau scrise „în graiul limpede și curgător”

Mihai Eminescu s-a ocupat și de învățământul mediu și superior, nu numai de cel elementar, dă sfaturi studenților pe care îi vede ca pe viitori profesori și le recomandă să facă o muncă științifică „că numai prin efort poți ajunge la rezultate bune” O ultimă problemă pedagogică abordată de revizorul școlar este cea a rolului învățătorului în însușirea cunoștințelor de către copii în funcție de vârsta fiecăruia. Activitatea lui Mihai Eminescu a fost o adevărată luptă pentru democratizarea învățământului. La 11 decembrie 1875, întorcându-se din revizia făcută în județul Iași, el scria din nou Ministerului: „mai pretutindeni am constatat cu părere de rău, că administrația comunală e neîngrijitoare față de școli, că reparațiile localurilor sau nu se fac la vreme sau de fel, că lefile învățătorilor (de la comună) se plătesc la trilunie, că lemnele pentru școală se dau târziu...” Cu cât pătrundea mai adânc în inima realităților, lupta cu autoritățile se intensifica. Titu Maiorescu, un timp s-a prefăcut că-l sprijină pe Eminescu și nu-l putea destitui și considera că nu era o acțiune dibace să-l îndepărteze de gruparea conservatorilor. Titu Maiorescu se mulțumește să paralizeze acțiunile revizorului, avertizându-l că trebuie să se supună prefectilor, sperând că mai târziu se va ajunge la un conflict între ministru și revizor. Trebuia găsit un pretext pentru destituirea lui Eminescu, lucru greu de realizat având în vedere conștiinciozitatea în muncă și cinstea ireproșabilă. Scormonind prin registrele vechi, înalții funcționari au găsit că pe vremea când studia la Berlin, Mihai Eminescu primise din partea Ministerului o bursă de 100 de galbeni. Ministru era atunci tot Maiorescu și ia spus că va trebui să-i înapoieze când va obține un loc de muncă. Noul ministru, Gheorghe Chițu trimite lui Eminescu o adresă prin care îi cere să dea înapoi banii primiți pentru studii în străinătate. În adresa de răspuns Mihai Eminescu arată că nu

avea cunoștință că trebuia să restituie banii și neavând averi propune să i se rețină a treia parte din salariu. Față de acest răspuns neașteptat Ministerul a căutat alt pretext, pe care l-a găsit într-o adresă din toamna anului 1876 a prefectului de Iași către ministru prin care anunță că revizorul n-a inspectat timp de 15 zile nici o școală și era cel mai simplu mijloc de răzbunare împotriva revizorului. Asemenea rapoarte soseau de la toți prefectii din țară în legătură cu revizorii școlari. S-a ținut o ședință a „consiliului permanent al ministerului” după care s-a trimis o adresă lui Eminescu prin care i se aducea la cunoștință că începând cu data de 4 iunie este pus în disponibilitate prin decret domnesc. La sfârșitul lunii mai toate actele pentru destituire erau făcute și semnate de ministrul Gheorghe Chițu, având și semnătura regelui. După 4 iunie Eminescu este invitat să predea arhiva revizoratului. Din punct de vedere material situația lui Mihai Eminescu s-a înrăutățit după destituire și a căutat un post de pedagog „pentru a avea din nou un culcuș și o bucată de pâine, pe care o doresc de două zile și n-am cu ce s-o cumpăr” Din fericire Mihai Eminescu avea un bun prieten Ion Creangă, învățător în Păcurari, iar casa lui Creangă, bojdeuca, avea două odăi, camere. Într-una a fost găzduit Eminescu împreună cu lada cu cărți și manuscrise. Activitatea de revizor școlar dusă de Mihai Eminescu este și astăzi un stimulent pentru învățători, iar rapoartele, procesele-verbale de inspecție, articolele pedagogice sunt și astăzi documente importante pentru istoria învățământului.

Bibliografie:

- Arhivele Statului Iași.
- Arhivele Naționale București.
- Academia Română.
- G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, București, 1983, Editura Minerva.
- Iacob Negruzzi, *Amintiri de la Junimea*, București, 1938.
- Mihai Eminescu, *Opere*, vol. IX, publicistică 1870-1877, București, 1980, Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Mihai Eminescu, *Opere*, vol. VI, literatura populară, București 1963, Editura Academiei Republicii Populare Române.
- C. Lascăr și I. Bibiri, *Colecțiunea legilor, regulamente, programelor și diferitelor deciziuni și dispozitii generale ale Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor*, vol. I, București, 1901.
- “Cuget clar”, din 4 noiembrie 1938

DOCUMENTE

I

1875, 1 iulie

D-lui M. Eminescu, la Iași

Prin trecerea d-lui D. Agura într-o altă funcțiune, devenind vacant postul de revizor școlar al județelor Iași și Vaslui, subsemnatul are onoare a vă face cunoscut că vă însărcinează pe dv. cu revizoratul acestor judete de la 1 iulie viitor, pentru care veți avea să primiți salariul prevăzut în buget.

În locul d-voastre am numit pe dl. Dimitrie Petrino, căruia îi veți preda biblioteca după cataloagele și inventariile în ființă, iar arhiva și cancelaria revizoratului o veți primi cu inventar în regulă de la d-l Agura.

(Arhiva Istorică Centrală a Statului, fondul *Ministerului Instrucțiunii*, dosar 2790/1875, f. 116)

II

27 iulie, 1875

TELEGRAMĂ

D-lui ministru al Instrucțiunii Publice,

București

Răspund la circulara telegrafică a dv. nr. 6055 că în dosarul corespondenței anului 1871 nu găsesc ordinal circular no. 6731.

Rog deci a-mi detalia dispozițiile aceluși ordin. Convocarea se va face prin organele administrative. Timpul material de cinci zile nu ajunge pentru ca învățătorii rurali să primească la timp convocarea.

Revizor:

M. Eminescu

(Arhiva Istorică Centrală a Statului, fondul *Ministerului Instrucțiunii*, dosar 2825/1875, f. 9)

III

Către prefectul de Iași

Cu toate că prin adresa mea no. 260 v-am rugat a ordona primarului din comuna Tomești ca să achite restul de salar ce are a-l primi de la comună înv. Ioan Lateș, pentru ca acesta să se poată permuta la școala din Dumești (jud. Vaslui) - totuși

și acum d-l primar de acolo refuză pe motive zădarnica să-l achite salarul, ba-i ține încă și lucrurile sub un fel de sechestru, care nu are nici un temei legal.

Vă rog deci să binevoiți să-l faceți pe primar să înțeleagă că puterea sa în comună are oarecare margini, că trebuie să achite retribuția votată de comună învățătorului, și că nu poate sechestra fără-un motiv binecuvântat averea unui om, care nu dăorește nimic nici fiscoșului, nici e urmărit pentru vreo datorie.

(Mihai Eminescu, *Scrieri politice și literare*, București, 1905, p. 265)

DIN ALTE MANUSCRISE RĂMASE DE LA MIHAI EMINESCU

III

Părerea mea individuală, în care nu oblig pe nimeni de a crede, e că politic ace se face azi în România și dintr-o parte și dintr-alta e o politică necoaptă, căci penru adevărata și deplina înțelegere a instituțiilor noastre de azi ni trebuie o generațiune ce avem de-a crește de-acu'nainte. Eu las lumea ce merge deja ca să meargă cum îi place dumisale – misiunea oamenilor ce vor din adâncul lor binele țării, e creșterea morală a generațiunii tinere și a generațiunii ce va veni. Nu caut adepți la ideea cea dintâi, dar la cea de-a doua sufletul meu ține cum ține la el însuși.

(Academia Română, mss. 2257, f. 69)

IV

1875, septemvrie în 18

Inspectând școala din Sărărie no. II, instrucțiunea nu mi-a părut suficientă. Copiii din clasa a II-a ieșiți de sub d-l Palade nu știu a citi current, pe când misiunea clasei I e citirea mecanică curentă. Copiii din clasa a III-a știu unele definiții gramaticale, în faptă însă nu pot sorta cuvintele după împărțirea gramaticală. Se recomandă d-lui director ca exercițiile practice asupra materiilor predate să prevaleze cu mult învățarea pe de rost a teoriilor generale. Frecvența e relativ mică.

(Arhivele Statului Iași, mss. 1506)